

#Starka bibliotek

Som en leverantör inom biblioteksbranschen med lång erfarenhet och kunskap baserad på nära dialog med Sveriges bibliotek vill vi på BTJ ge vårt perspektiv på utkastet till nationell strategi. Vi tror på biblioteken, på en öppen samarbetande sektor och vårt gemensamma ansvar i att utveckla bibliotekssverige.

#Sveriges invånare kräver innovativa tjänster, som bygger på användning av ny teknologi baserat på samhällets utveckling på mottagarens villkor. Bibliotekets tjänster borde vara en självklar del av låntagarens fysiska och digitala vardag.

#Stora och små bibliotek över hela landet ska ha samma möjligheter. Det är inte kostnadseffektivt med lokalt uppbyggda enheter som producerar och levererar samma sak.

#Vi uppfattar utkastet till biblioteksstrategin skriven som om omvärlden inte fanns! Vad tycker den nyfikna människan och mediekonsumenten? Var finns slutanvändaren i tankegångarna?

Det är ingen nyhet att biblioteken under de senaste 20–30 åren varit under en allt starkare press och därigenom tvingade in i ett sökande efter att definiera sin roll och identitet. Detta i ett tidevarv med rasande snabb teknisk utveckling och tillämpning. Otroliga mängder information skapas, tillgängliggörs, begränsas och förvrängs samtidigt som ny digital mellanmännisklig kommunikation fundamentalt har förändrat samhället och därigenom reducerat eller ersatt många av de traditionella biblioteksmodellerna. Vi är för ett bibliotekssverige som för en kontinuerlig dialog med bibliotekens potentiella användare oavsett om det sker i digital eller fysisk form.

#Vi tror på en nationell biblioteksstrategi baserad på en inspirerande biblioteksvision

Strategiarbetets publicerade arbetsunderlag: omvärldsanalysen ”Den femte statsmakten” samt övriga områdesrapporter är intressanta och viktiga dokument. De bär alla en tydlig prägel av att vara nulägesbeskrivande inom såväl respektive biblioteksmässigt fokusområde som dess omvärld. I utkastet till strategi ”Från ord till handling” har dessa underlag strukturerats och formats till en handlingsplan med aktiviteter, många gånger på en relativt detaljerad nivå. Resultatet uppfattar vi som en instrumentell strukturering, organisering och ansvarsfördelning i svensk bibliotekssektor och dess problem som de ser ut idag. Här uppfattar vi ett glapp mellan nuläges- och omvärldsbeskrivningarna och utkastet till strategi – vilken vision är det som strategin försöker uppfylla? Eller för att citera en relevant ingångsparameter i strategiutkastet sid 2 ”*Vi söker förändring. Biblioteksväsendet Behöver utvecklas, förnyas och förstärkas.*” Vi finner inte svaret på hur detta ska gå till?

Vi uppfattar genomgående att strategiförslaget inte utgår från någon brett formulerad och framåtblickande vision om vilka viktiga samhällsbehov biblioteken ska uppfylla. Vad Sveriges samlade biblioteksväsen skulle kunna vara och ha för roll i dagens och framtidens samhälle. Vi saknar en formulerad biblioteksvision för att sektorn själv, dess huvudmän på alla nivåer, uppdragsgivare och samarbetspartners samt samhällets medborgare skall kunna känna igen sig i och därmed förstå vad målen och aktiviteterna i en nationell biblioteksstrategi strävar efter att uppnå.

#Vi tror på innovation och kontinuerlig utveckling av ett biblioteksverige i samarbete

Att svensk och internationell bibliotekssektor står inför många och komplexa utmaningar är helt klart på samma sätt som hela vårt samhälle och omvärld. Ett gemensamt sätt att möta förändringsbehov är fokuserad innovation i berörd sektor. Se bara på de senaste årens utveckling av elbilar, grön energi, digital sjukvård, öppna utbildningssystem, smarta hem och ekologiska städer.

Bibliotekssektorn har historiskt sett sig själva som innovativa och har skapat många kreativa fysiska lösningar på lokal och regional nivå. Biblioteken var också bland de mest innovativa inom offentlig sektor i internets barndom och under IT-boomen i början av 2000-talet. Idag, i takt med allt snabbare digitalisering och globalisering, när innovationskraften behövs mer än någonsin, ligger biblioteken tyvärr snarare i innovations bakkant.

Det behövs inspirerande och lättanvända tjänster. Vi behöver utforska digitaliseringens möjligheter samt skapa långsiktigt hållbara idéer som bidrar till samhällsutvecklingen. En anledning till bibliotekens stagnerade innovationsförmåga är att det digitala samhället kräver stora infrastrukturella lösningar som innebär substantiella investeringar och resurser. Det råder även en generell låg öppenhet och förmåga till samarbeten i och utanför bibliotekssektorn samt avsaknad av finansiering och incitament för nödvändiga initiativ och investeringar. I strategiutkastet saknar vi ett tydligt fokus på innovation och det strategiskt nödvändiga behovet att kontinuerligt utveckla bibliotekssektorn.

På en mer praktisk nivå finns det ett antal utmaningar i dagens övergripande centrala och regionala strukturer som behöver adresseras:

- Avsaknaden av formulerade och kommunicerade biblioteksvisioner på nationell nivå. Hur skall alla inom och utom bibliotekssektorn kunna dra åt samma håll utan gemensamma övergripande målbilder? Var finns den röda tråden som anses existera? Hur definieras den i praktiken?
- Det exkluderande synsättet att "Sveriges bibliotekssektor" enbart består av sina offentliga institutioner som utövar biblioteksverksamhet. Generellt ses och behandlas leverantörer, "start-ups", idéer från andra sektorer med stor skepsis och ofta som något nödvändigt "kommersiellt" som skall hållas utanför. Bibliotekssektorn är ingen egen öberoende av omvärlden – den är beroende av sitt sammanhang och borde snarare samarbeta mycket mer och öppnare. Dagens "icke-samarbetsorienterade" norm utanför sin egen inre sfär ser vi som en kraftigt begränsade faktor för bibliotekens verkliga potential och hur man i realiteten skulle kunna utvecklas. Det gäller allt från att bjuda in andra yrkesroller i bibliotekens rum till att föra dialog med branschens företag.
- Det kan uppfattas som att en "top-down" och icke-agil mentalitet råder där finansiering och utveckling administreras, styrs och genomförs på central nivå utan tillräcklig medverkan av de som har behoven, kraven och kunskapen på lokal nivå. Det finns ett tydligt behov av att vända på dagens struktur central-->regional-->lokal till det omvända. De centrala och regionala nivåerna borde vara stödfunktioner till det lokala med ett uttalat syfte att skapa goda nationella förutsättningar att bedriva och utveckla samverkande biblioteksverksamhet i alla former över hela landet.
- Idag saknas kommunicerade och finansierade nationella satsningsområden. Jämför t ex med Danmark där övergripande nationella visioner och strategier följs av årliga fokusområden och fonder. Biblioteken kan söka finansiering med krav på samarbete med andra bibliotek och marknadens aktörer för att innovativt utveckla sektorn. Idéerna, genomförandeprocesserna, erfarenheterna och resultaten är och skall vara tillgängliga för alla.

#Vi tror på värdet av en nationell bibliotekskatalog

En nationell bibliotekskatalog får på många sätt en undanskymd roll i strategiutkastet samtidigt som en nationell katalogs existens och behovet av dess funktioner och innehåll i många av utkastets förslag tas för givna.

Idag råder tyvärr oklarhet både vad gäller visionen och målet om vad en nationell bibliotekskatalog skall vara och för vem, samt hur vi tar oss dit och tidplanen för när olika delar kommer att finnas tillgängliga. Dessa otydligheter behöver adresseras bättre.

Det finns ett behov av att på strategisk nivå formulera syftet med och målgrupperna för en nationell bibliotekskatalog:

- Är syftet att synliggöra och tillgängliggöra Sveriges samlade biblioteksbestånd? Se strategiunderlagets beskrivning av utmaningar med att tillgängliggöra material och den kommande filmen [Jakten på Selma Lagerlöf – varför behövs en nationell biblioteksstrategi?](#)
- Är syftet en bas för utveckling av nationella och skalbara fysiska och digitala bibliotekstjänster?
- Är syftet ett verktyg för att katalogisera och beskriva innehållet i landets bibliotek?
- Är målgruppen biblioteken själva eller är det biblioteksanvändarna?
- Är medlemskap och engagemangsnivå frivilligt eller är det en obligatorisk del av den gemensamma nationella biblioteksinfrastrukturen?
- Vilken information skall finnas i katalogen? Vem säkerställer att den finns och skapas med rätt kvalitet?
- Skall alla bibliotekstyper (inklusive skolor och sjukhus) och dess innehåll få vara representerade? I så fall - på samma sätt eller finns det skillnader?

Är syftet några av ovanstående perspektiv eller kanske alla och några till?

Utifrån syfte och målgrupper finns det ett behov av att förtydliga roller och ansvar. Grundläggande är ansvaret att äga, transparent beskriva och besluta om inriktning och omfattning samt säkerställa erforderliga resurser och finansiering. I detta är förhållandet mellan lokalt, regionalt och centralt viktigt. Det är genomgående den lokala nivån som har behoven och är primära kravställare som centrala och regionala nivåer skall stödja.

På en mer operativ nivå behövs ett tydligt ansvar för genomförande och upphandling av olika initiativ i allt från tekniska systemlösningar till processer, innehåll, metadata, digitalisering och samarbeten. Det måste finnas arbetsformer med transparenta kort- och långsiktiga planer, konsekvensanalyser, krav på funktionalitet, leveranser, kvalitet, osv. Här behöver också tas höjd för den verklighet av offentliga upphandlingar, olika leverantörer, samarbetspartners och systemmiljöer som Sveriges bibliotek på lokal nivå arbetar och agerar i.

En nationell bibliotekskatalog behöver operativt drivas utifrån ett serviceperspektiv inklusive regelbunden uppföljning för att säkerställa syftet att leverera värde och kostnadseffektiv funktionalitet till kravställande målgrupper. I förlängningen borde detta styras utifrån avtal och skriftliga SLA's (Service Level Agreement) både vad gäller funktionalitet, leverans, kvalitet, innehåll samt tillgänglighet och stöd.

#Vi tror på vikten av starka skolbibliotek

Elever presterar bättre med väl fungerande skolbibliotek. Tillgängliggörandet i den demokratiska processen startar ofta med förskolan och skolan och här har skolbiblioteken en väsentlig roll som pedagogisk funktion. Ett livaktigt och användarvänligt skolbibliotek kräver en satsning på gemensam utveckling. Att biblioteket också integreras i lärandeprocessen och inte bara blir ett rum för böcker utan blir del av en digital plats för utveckling av lärande är viktigt för en demokratisk grundvärdering i skolan. Professionell personal som leder och inspirerar skolelever är en förutsättning. De bidrar med lärande, läsande, texter och digitala söktjänster som främjar källkritiskt tänkande, och digital kompetens. Hur kan dessa enheter samverka när målet är att skapa en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek från förskola till högskola?

Utbildningsbiblioteken regleras av bibliotekslagen och styrdokument från utbildningsväsendet. När knappt en fjärdedel av alla barn under 18 år har använt sitt lånekort för att låna från folkbiblioteket, vilket nämns i utkastet till nationell biblioteksstrategi, står det än mer självklart att relationen till bibliotek och dess roll borde skapas och stärkas i skolan. Det behöver bli ett slut på skolbibliotekens verklighet som ett rum med bokhyllor, i bästa fall bemannat med en skolbiblioteksansvarig ett par timmar i veckan. Även folkbiblioteken arbetar med utbildning och bildning men är inte en del av det formella utbildningsväsendet. I de fall eleverna inte har skolbibliotek förekommer det att de använder folkbiblioteken som grund för att inhämta kunskap och inspiration, och professionell rådgivning. I allt fler kommuner inser man att man behöver ta ett samlat grepp, ge ett formellt uppdrag att skapa strukturer, genom en samordnare för skolbibliotek. Kriterierna för vad ett skolbibliotek bör vara och hur de bäst används bör förtydligas.

Digitala tjänster i skolbibliotek är av stor vikt i det moderna lärandet, inte minst för mindre skolor. Nationella upphandlingar av digitala plattformar och tjänster är ett sätt att främja en utbyggnad av skolbiblioteksverksamheten, i synnerhet när behovet av åtgärder för skolbiblioteken är närmast akut.

Det behövs utbildning i metoder och ett delande av kunskap och lärande, genom fortutbildning och relevant litteratur. Det finns ett behov av att stötta skolbiblioteken genom att förmedla inspirerande kunskap inom nya områden och fånga upp behov för att underlätta för de som arbetar läsfrämjande med litteratur- och kunskapsförmedling i sin vardag också genom utbildningsmoduler för att stärka skolbibliotek.

Vi stödjer strategiförslaget om hur viktigt det är att inkludera skolbibliotek i biblioteksvärldens röda tråd. Ett bredare samarbete borde stödja idén om att alla, barn, unga som vuxna, har självklar tillgång till biblioteksverksamheternas innehåll.

#Vi tror på låntagarnas lika tillgång till bibliotekstjänster

Förr var folkbiblioteken något för alla, alla var där, för biblioteken levererade vad marknaden i övrigt inte levererade. Vi är ett avlångt land med 10 miljoner invånare. Det är inte lätt att bo i Boden och ha tillgång till de tjänster som Stockholm kan erbjuda. Det gäller att ha ett synsätt som gör bibliotekens erbjudande lika oavsett storlek eller geografisk placering.

Allt handlar om att människor i landet ska få tillgång till bibliotekens service och hur de får kontakt. Vägen dit är en dynamisk dialog med låntagarna som går i takt med samhället. Tillsammans behöver vi bygga en nationell biblioteksverksamhet som säkerställer en tillgänglig, social och ekonomiskt hållbar verksamhet, som alla bibliotek i hela landet har råd och orkar driva.

När hörde biblioteket av sig till dig som medborgare senast? Vad ska väcka lusten och viljan att ta kontakt med biblioteket?

Ledningen för BTJ, oktober 2018